

پردیس دانشگاهی شماره ۲

عنوان نشست: بررسی علل کاهش قیمت نفت

شناسنامه نشست	
واحد برگزارکننده نشست:	پردیس دانشگاهی شماره ۲
مسئول نشست:	دکتر عباس کاظمی نجف آبادی (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۴/۱/۲۶
اعضای هیأت علمی مدعو:	دکتر مسعود درخشان، دکتر هادی آجیلی، دکتر عاطفه تکلیف، دکتر فیصل عامری (اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)؛ دکتر مقصود ایمانی (عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع))
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	-
مسئله محوری نشست:	علل سیاسی، فنی و حقوقی کاهش قیمت نفت
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	وزارت نفت

دلایل کاهش قیمت نفت را می‌توان در مجموع مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی و فنی خلاصه کرد. باید دقت داشت نوسانات قیمت نفت، ناشی از برآیند همه این عوامل در کنار یکدیگر است.

۱. نکته اول آن است که افزایش و کاهش ادواری قیمت نفت موضوعی پذیرفته شده و کاملاً مورد انتظار است؛ بنابراین اصل کاهش قیمت نفت در این زمان نکته عجیبی نیست. آنچه این موضوع را مهم ساخته است، میزان این کاهش است که در نوع خود کم سابقه محسوب می‌شود.

۲. عوامل کاهش اخیر قیمت نفت را می‌توان در سه مورد عمده خلاصه کرد:

- افزایش عرضه
- رکود اقتصادی (عدم تحقق رشد اقتصادی مورد پیش‌بینی در کشورهای مصرف‌کننده نفت)
- ورود نفت از منابع غیرمتعارف به بازار.

۲-۱- افزایش عرضه

تا قبل از کاهش اخیر قیمت نفت، به علت ناآرامی و هرج و مرج و فضای سیاسی کشورهای حوزه خلیج فارس و شمال آفریقا؛ کشورهای لیبی (به عنوان یکی از صادرکنندگان اصلی نفت به اروپا)؛ عراق (به عنوان یکی از اعضای اصلی اوپک) و سوریه میزان زیادی از تولید خود را از دست دادند. در این زمان، عربستان سعودی با افزایش تولید نفت خود، سعی کرد کاهش این میزان نفت در بازار را جبران کند.

موضوع آن است که در چند ماه اخیر، با توافق شکل گرفته میان گروه‌های سیاسی در لیبی، این کشور تا حد زیادی به سطح تولید سابق خود بازگشته است. عراق نیز توانسته است تولید نفت خود را به مرز سه میلیون بشکه در روز افزایش دهد. اما عربستان که تولید خود را بابت جبران کاهش نفت این کشورها افزایش داده بود، حاضر به کاهش تولید خود نیست و این مسئله افزایش عرضه را در بازار نفت به وجود آورده است.

۲-۲- رکود اقتصادی و تحقق نیافتن رشد پیش‌بینی شده کشورهای مصرف‌کننده نفت

رشد اقتصادی چین و هند، به عنوان دو کشور بزرگ مصرف‌کننده نفت در سال جاری، کمتر از میزان پیش‌بینی شده بوده است. علیرغم پیش‌بینی‌ها، اروپا هنوز هم از رکود اقتصادی خارج نشده است. رشد صنعتی کشورهای اروپایی مانند ژاپن، آلمان و فرانسه در اوایل

سپتامبر ۲۰۱۴ کاهش یافته و لذا تقاضای پیش‌بینی شده برای نفت از سوی کشورهای عمده مصرف‌کننده آن محقق نشده است.

۲-۳. ورود نفت از منابع غیرمتعارف به بازار و اجازه صادرات نفت از آمریکا

گزارش‌های دولت آمریکا و برخی نهادهای بین‌المللی حاکی است ایالات متحده آمریکا توانسته است به لحاظ فنی به سطحی از فناوری برسد که قیمت تمام‌نشده نفت خام از منابع غیرمتعارف را که قبلاً در حدود ۸۰ دلار به ازای هر بشکه بود، به حدود ۴۰ دلار در هر بشکه برساند. این موضوع باعث شده است تولید نفت آمریکا که در نزدیکی‌های ۷ میلیون بشکه در روز بود، امروزه به نزدیک ۱۱ میلیون بشکه برسد. بنا بر گزارش آژانس بین‌المللی انرژی که در سال ۲۰۱۰ داده شده است، آمریکایی‌ها در سال ۲۰۲۰ به خودکفایی انرژی خواهند رسید و در سال ۲۰۳۰ به صادرکننده نفت تبدیل خواهند شد. در حال حاضر حدود سه و نیم میلیون بشکه از نفت آمریکا را نفت غیرمتعارف تشکیل می‌دهد. آمار تولید نفت آمریکا در فوریه ۲۰۰۹ چهار میلیون و هشتصد هزار بشکه بوده است که در نوامبر ۲۰۱۴ به بیش از نه میلیون بشکه می‌رسد.

این موضوع ممکن است در آینده نزدیک برای چین، آرژانتین و برخی کشورهای اروپای شرقی نیز که اکنون جزء خریداران نفت هستند، اتفاق بیفتد. همچنین به‌تازگی موانع صادرات نفت از آمریکا برداشته شده است.

۳. عدم اقدام عربستان نسبت به کاهش تولید که به عبارت دیگر برابر است با تلاش برای کاهش بیشتر قیمت نفت براساس دلایل سیاسی تفسیر می‌شود. از عمده این علل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۳-۱. علل سیاسی

الف. ضربه به ایران

ظاهراً آمریکایی‌ها بر خلاف بازی سنتی خود در خاورمیانه، یعنی حمایت از تولیدکنندگان عمده نفت مانند عربستان، با انجام مذاکرات هسته‌ای، در قبال رقیب سنتی عربستان یعنی ایران نرمش نشان می‌دهند. ایران نیز مانند سایر کشورهای نفتی در حال توسعه تا میزان زیادی وابسته به نفت است و کاهش قیمت نفت می‌تواند آن را تحت فشار بگذارد.

ب. ضربه به روسیه

ضربه به روسیه که امریکایی‌ها نیز بدان علاقه‌مند هستند.

۳-۲. دلایل فنی

حفظ سهم بازار

با توجه به اینکه حیات سیاسی و اقتصادی کشورهای حوزه خلیج فارس، به نفت وابسته است، این کشورها نمی‌خواهند سهم خود در بازار نفت را از دست بدهند. مسلماً اقتصادی شدن استحصال نفت از منابع غیرمتعارف و ورود آن به بازارهای جهانی، به معنی کاهش سهم کشورهای سنتی تولیدکننده نفت از سهم بازار خواهد بود؛ بنابراین عربستان در صدد است با حفظ قیمت پایین نفت و حتی کاهش آن، به کمتر از این مقدار، استخراج نفت از منابع غیرمتعارف را به علت عدم صرفه اقتصادی آن‌ها منتفی سازد و بازار را همچنان برای نفت تولیدی خود نگاه دارد؛ پس یک موضوع مهم حفظ سهم بازار است.

نتیجه‌گیری اول

بنابر آنچه ظاهراً از مجموع این عوامل قابل استنباط است، مهم‌ترین علت کاهش قیمت را می‌توان افزایش عرضه با بازگشت مجدد تولیدکنندگان به بازار، ورود نفت حاصل از استحصال منابع غیرمتعارف و اصرار عربستان بر حفظ تولید خود و حتی افزایش آن با هدف خارج کردن نفت حاصل از منابع غیرمتعارف و حفظ سهم خود در بازار دانست.

تجزیه و تحلیل اول

آمارها نشان می‌دهد که اخبار مربوط به کاهش هزینه تمام‌شده نفت شیل از بشکه‌ای حدود ۸۰ دلار به بشکه‌ای حدود ۴۰ دلار درست نیست. از شواهد این موضوع می‌توان به آماری اشاره کرد که با کاهش قیمت نفت، تقریباً ۱۴۰ دکل حفاری در حوزه توسعه منابع نفت شیل امریکا غیرفعال شده است. مسائل فنی و زیست‌محیطی نیز در کنگره امریکا بحث‌های زیادی ایجاد کرده است. آنچه امریکایی‌ها در خصوص میزان تولید نفت غیرمتعارف و کاهش هزینه‌های تولید آن تا سقف ۴۰ دلار برای هر بشکه ادعا می‌کنند، بیش از آنکه واقعیت خارجی داشته باشد، مسئله‌های ذهنی، تبلیغاتی و بلوف است؛ اما این ادعا باعث شده است کشورهای عربی، از ترس از دست دادن سهم خود در بازارهای نفت، علیرغم کاهش قیمت‌ها، همچنان سطح

تولید خود را بالا نگه دارند.

نتیجه‌گیری دوم

کاهش قیمت نفت در بلندمدت، مناسب سیاست‌های امریکا نیست. امریکا اعتبار زیادی به شرکت‌هایی که به دنبال استخراج نفت از منابع غیرمتعارف هستند، اختصاص داده است. این شرکت‌ها جوان، دانش‌محور، معمولاً کم‌تجربه و بسیار تحت تأثیر دانش فنی هستند و در صورتی که با عدم تقویت قیمت نفت، با مشکل مالی مواجه شوند، نمی‌توانند وام‌هایی را که از نظام بانکی امریکا گرفته‌اند، مسترد سازند که این موضوع می‌تواند امریکا را با بحران مالی جدیدی روبه‌رو سازد. خط قرمز امریکا برای قیمت نفت، حداقل هزینه نفت منابع غیرمتعارف برای تداوم سرمایه‌گذاری‌ها و حتی سرمایه‌گذاری جدید است؛ بنابراین قیمت پایین نفت برای مدت طولانی، استمرار نخواهد داشت و در مدتی حدود دو سال مجدداً افزایش پیدا خواهد کرد.

تجزیه و تحلیل دوم

اگر همه نکات و عواملی را که مطرح شد، با هم نگاه کنیم، نمی‌توانند این افت عظیم قیمت نفت خام را توجیه کنند.

فرضیه دیگر آن است که امریکا به‌خاطر توان فنی که در تولید نفت و گاز غیرمتعارف پیدا کرده است، خود را یکی از بازیگران اصلی بازار نفت تلقی می‌کند. فرهنگ امریکایی فرهنگ برتری‌جویی است و امریکایی همیشه به دنبال آن است که نشان دهد ما قوی‌ترین هستیم. عربستان شریک سنتی و راهبردی امریکاست و منافع‌ی که عربستان برای امریکا در منطقه تأمین می‌کند، بسیار جدی است؛ پس هیچ‌گاه سیاست‌های امریکا و عربستان نمی‌تواند در مقابل یکدیگر باشد.

خطر بسیار بزرگی که دنیا را تهدید می‌کند، آن است که شاید امریکا امروز به این نتیجه رسیده باشد که برخلاف تاریخ گذشته خویش، برای حمایت از شرکت‌های نفتی امریکایی وارد صحنه سیاسی بشود.

نتیجه نهایی

علت اصلی کاهش قیمت نفت در بازار جهانی را می‌توان اخبار مربوط به ورود نفت تولیدی از منابع غیرمتعارف امریکا به بازار دانست. علاوه بر اینکه، این خبر خود به معنای افزایش

عرضه نفت در بازار است، کشورهای عربی از جمله دولت عربستان را به افزایش هرچه بیشتر تولید و عرضه جهت کاهش قیمت با هدف غیراقتصادی شدن تولید نفت از منابع غیرمتعارف امریکا و خارج شدن این نفت از بازار و حفظ سهم خود از فروش نفت واداشته است. اما نشانه‌هایی که وجود دارد، نشان از آن دارد که ادعای امریکا نسبت به تولید اقتصادی نفت غیرمتعارف بیش از آنکه واقعیت خارجی داشته باشد، یک بلوف است که به فرهنگ امریکایی در تفوق و برتری در همه مسائل برمی‌گردد؛ ازسوی دیگر، دولت‌های عربی که مشروعیت خود را از منابع ناشی از فروش نفت دارند نیز نمی‌توانند در بلندمدت به تولید زیاد با قیمت کم ادامه دهند. گذشته از همه این موارد، امریکا که سرمایه‌گذاری بسیار زیادی در تولید نفت از منابع غیرمتعارف انجام داده است، نمی‌خواهد با استمرار کاهش قیمت نفت سرمایه‌گذاری خود در نفت غیرمتعارف را با ناکامی مواجه سازد و دچار بحران اقتصادی دیگر شود؛ بنابراین در بلندمدت قیمت نفت افزایش پیدا خواهد کرد.

توصیه‌های سیاستی

۱. مدیران نفتی ایران باید توجه کنند ادعای امریکایی‌ها مبنی بر دستیابی به فناوری تولید نفت از منابع غیرمتعارف با قیمت اندک بیش از آنکه واقعیت خارجی داشته باشد، یک بلوف است و نباید این تصور نادرست را مبنای محاسبات و برنامه‌ریزی‌های خود قرار دهند.
۲. سیاست‌گذاران کشوری باید توجه داشته باشند که قیمت نفت در بلندمدت و حتی میان‌مدت افزایش خواهد یافت و در سطح کنونی باقی نخواهد ماند.
۳. سیاست‌گذاران کشوری باید توجه داشته باشند که نشانه‌هایی از ورود سیاسی امریکا در حمایت از کارتل‌های نفتی وجود دارد؛ سیاستی که قبلاً از سوی دولت انگلیس دنبال می‌شد و آثار اقتصادی و اجتماعی فراوانی بر کشورهای تولیدکننده نفت از جمله ایران برجای گذاشت. در صورت تقویت این فرضیه، لازم است تدابیر لازم جهت مبارزه با این سیاست و کاهش آثار آن بر بازارهای نفتی و اوضاع سیاسی و اجتماعی کشور اتخاذ شود.